

Mariusz Żuławnik

Obchody imienin Józefa Piłsudskiego w Płocku w latach 1927-1935 (za podstawie miejscowej prasy)

Niepodległość i Pamięć 11/1 (20), 101-108

2004

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Mariusz Żuławnik
(Warszawa)

Obchody imienin Józefa Piłsudskiego w Płocku w latach 1927-1935 (na podstawie miejscowej prasy)

Józef Klemens Piłsudski (1867-1935) obrósł legendą już za swego życia¹. Zarówno pozytywny, jak i negatywny stosunek społeczeństwa Drugiej Rzeczypospolitej do Pierwszego Marszałka Polski uwidaczniał się na różnych płaszczyznach życia codziennego. Wyrazem tego pierwszego był dzień imienin Piłsudskiego (19 marca), hucznie fetowany w wielu miastach Polski². Celem niniejszego artykułu jest ukazanie obchodów tych uroczystości w Płocku w dobie rządów sanacji (na przestrzeni ostatnich dziewięciu lat życia Marszałka). Zaprezentowano je na przykładzie średniej wielkości miasta powiatowego w województwie warszawskim³, którego Piłsudski jest od dziesięcioleci Honorowym Obywatелеm. Mimo że dzień ten nie był świętem państwowym, skala i rozmach marcowych uroczystości dorównywały obchodom rocznic 3 Maja i 11 Listopada. Chęć uczczenia imienin Marszałka wpływała zarówno z nakazu wewnętrznego społeczeństwa polskiego, jak i z nakazu obozu rządzącego. Uroczystą formę obchody przybrały dopiero po przewrocie majowym. Autor za cezurę początkową przyjął datę 19 marca 1927 roku (Piłsudski obchodził wtedy pierwsze imieniny po wydarzeniach 1926 r.), za końcową zaś 19 marca 1935 r. (ostatnie przed śmiercią).

Za podstawę niniejszego opracowania posłużyło pięć miejscowych dzienników, które informowały płocczan o szczegółach nadchodzących uroczystości, a następnie relacjonowały ich przebieg. Wśród periodyków znalazły się: „Express Płocki” (wychodził w latach 1926-1927 i był mutacją prorządowego warszawskiego „Expresu Porannego”), „Głos Ziemi Płockiej” (1928-1929, organ prasowy Bezpartyjnego Bloku Współpracy z Rządem w Płocku, powstał podczas kampanii przedwyborczej do Sejmu i Senatu Rzeczypospolitej w 1928 r.), „Dziennik Płocki” (1922-1935, początkowo organ

1 Zob. np.: J. Barański, *Józef Piłsudski – wielkość i legenda*, Płońsk 1994; P. Cichoracki, *Legenda Józefa Piłsudskiego w pierwszych miesiącach Niepodległości*, „Niepodległość i Pamięć” 2003, nr 19, s. 107-121; A. Wilczkowski, *Złota i czarna legenda Józefa Piłsudskiego*, Łódź 1993.

2 W. Jędrzejewicz, J. Cisek, *Kalendarium życia Józefa Piłsudskiego 1867-1935*, T. III: 1926-1935, Warszawa 1998, s. 137.

3 Płock był w latach międzywojennych miastem powiatowym, siedzibą biskupstwa, a także ważnym ośrodkiem kulturalno-naukowym na Mazowszu Północnym, w którym funkcjonowały m.in.: Teatr Miejski, Liceum Ogólnokształcące im. Stanisława Małachowskiego (popularna „Małachowianka”, najstarsza szkoła średnia w Polsce) oraz Seminarium Duchowne. Liczba jego mieszkańców wahała się w granicach 30 tys. Na temat międzywojennego Płocka zob.: B. Dymek, *W latach drugiej Rzeczypospolitej*, [w:] *Dzieje Płocka*, wyd. 2, Płock 1978, s. 388-435. Autor – z wiadomych względów – skupił się przede wszystkim na historii Komunistycznej Partii Polski oraz na organizacjach lewicowych funkcjonujących na terenie Płocka.

prasowy płockiej endecji, od 1929 r. wychodził po linii prorządowej), „Głos Mazowiecki” (1933-1939, katolickie pismo codzienne) i „Kurier Mazowiecki (1935-1939, pismo codzienne o tematyce społeczno-gospodarczej).

Związki z miastem

Już od ponad osiemdziesięciu lat Józef Piłsudski jest Honorowym Obywatel Miasta Płocka. Tytuł ten Rada Miejska nadała Naczelnikowi Państwa, a zarazem Pierwszemu Marszałkowi Polski 10 kwietnia 1921 roku podczas jego jedynej wizyty w dawnej stolicy Mazowsza⁴. Pobyt Piłsudskiego związany był z dekoracją herbu miasta Płocka Krzyżem Walecznych oraz z nadaniem jego mieszkańcom Krzyża Virtuti Militari i Krzyża Walecznych za bohaterską postawę w czasie wojny polsko-bolszewickiej 1920 roku⁵. Podczas wizyty Marszałek – witany przez arcybiskupa Antoniego Juliana Nowowiejskiego⁶ – zwiedził płocką katedrę oraz znajdujące się w jej murach groby Władysława Hermana i Bolesława Krzywoustego. Po dekoracji miasta i jego mieszkańców najwyższymi odznaczeniami wojskowymi w państwie, wiceprezes Miejskiej Rady – Roman Lutyński⁷ – odczytał w sali ratusza uchwałę z 8 kwietnia przyznającą Naczelnikowi tytuł Honorowego Obywatela. Piłsudski był w okresie międzywojennym pierwszą z pięciu osób, które otrzymały od władz miejskich tę zaszczytną godność⁸. Po oficjalnych uprzejmościach Naczelnik udał się do Hotelu Warszawskiego, gdzie przez kilka godzin udzielał audiencji licznym gościom. Wieczorem, w towarzystwie arcybiskupa Nowowiejskiego, udał się samochodem w drogę powrotną do Kutna. Tak minął jednodniowy pobyt Marszałka Polski w grodzie nad Wisłą. Mimo że Piłsudski już nigdy później nie zawitał do Płocka, pamięć o jego wizycie pozostała w świadomości mieszkańców na długo⁹.

Uroczystości imieninowe

Obchody imienin Pierwszego Marszałka w Płocku miały rokrocznie podobny scenariusz. Nad ich organizacją i przebiegiem czuwały specjalnie powołane komitety, tworzone na kilka tygodni przed dniem 19 marca, które na łamach lokalnej prasy informowały ogół mieszkańców o planach zbliżającego się „święta”¹⁰. W zależności od dnia tygodnia, w jaki wypadło św. Józefa, uroczystości imieninowe trwały od jednego do trzech dni. Najdłużej świętowano w roku 1927. Obchody rozpoczęły się w piątek 18 marca o godz. 14.00. W Teatrze Miejskim odbyła się wówczas akademii dla dzie-

4 Zob. np.: M.M. Grzybowski, *Marszałek Józef Piłsudski – pierwszy honorowy obywatel miasta Płocka*, Bydgoszcz 1989; W. Jędrzejewicz, J. Cisek, op. cit., T. II: 1918-1926, s. 311; A. Stogowska, *Pobyt Naczelnika Państwa Marszałka Józefa Piłsudskiego w Płocku – 10 kwietnia 1921 roku*, „Notatki Płockie” 1994, nr 1/158, s. 19-26.

5 Na temat obrony Płocka podczas wojny polsko-bolszewickiej 1920 r. zob. m.in.: G. Gołębiewski, *Tatarski pułk ułanów w obronie Płocka przed bolszewikami w sierpniu 1920 r. Zapomniane publikacje*, „Notatki Płockie” 1995, nr 3/164, s. 17-21; J. Szczepański, *Płock podczas wojny polsko-rosyjskiej 1920 r.*, „Notatki Płockie” 1993, nr 2/155, s. 12-19.

6 Antoni Julian Nowowiejski (1853-1941) – biskup płocki i arcybiskup siliński, liturgista. Zob.: J. Stefański, *Płock od A do Z*, Płock 1995, s. 260-262 (hasło: *Nowowiejski Antoni Julian*).

7 Roman Lutyński (1887-1968) – adwokat, prezes Towarzystwa Naukowego Płockiego, działacz polityczny i społeczny. Zob.: tamże, s. 147-148 (hasło: *Lutyński Roman*).

8 Wśród pozostałych Honorowych Obywateli Miasta Płocka znaleźli się: Ignacy Mościcki (prezydent Rzeczypospolitej, tytuł otrzymał w 1928 r.), Antoni Julian Nowowiejski (1931), Wacław Lachman (muzyk i kompozytor, 1934) i Edward Śmigły-Rydz (Marszałek Polski i Generalny Inspektor Sił Zbrojnych, 1938). Zob.: tamże, s. 147-148 (hasło: *Honorowi Obywatele Miasta*).

9 Zob.: S. Gołębiewski, *Piłsudskiego spotkanie z uczniami widziane oczami Stanisława Gołębiewskiego*, „Notatki Płockie” 1988, nr 4/137, s. 17.

10 M.in. w 1928 r. powołano Komitet Obchodu Imienin Pierwszego Marszałka Polski Józefa Piłsudskiego, rok później Obywatelski Komitet Obchodu.

ci i młodzieży szkolnej, podczas której byli obecni wysocy urzędnicy miejscy. Najmłodszy mieszkańcy Płocka mogli obejrzeć tańce i teatr kukiełkowy, a także wysłuchać śpiewów oraz deklamacji – wszystko to w wykonaniu artystów z Warszawy. Zebrany cały czas przygrywała orkiestra wojskowa stacjonującego w mieście garnizonu¹¹. Jak donosił „Express Płocki”: *Rozdawano słodycze. Radość dzieci była ogromna*¹². Wieczorem na ulicach miasta odbył się capstrzyk w wykonaniu orkiestr wojskowych i straży pożarnej. Ten ostatni punkt piątkowego programu powtarzany był co roku w dzień poprzedzający główne uroczystości. Podczas ostatnich za życia Piłsudskiego obchodów, Klub Artystyczny z Płocka zorganizował 18 marca raut, podczas którego otwarto wystawę pt. *Sztuka Płocczan* (przemowę wygłosił ksiądz kanonik Aleksander Dmochowski¹³). Zakończył się on koncertem Lucyny Szczepańskiej z Opery Warszawskiej¹⁴.

Pierwszym akcentem związanym z obchodami imienin Piłsudskiego w dniu 19 marca była uliczna pobudka płocczan w wykonaniu orkiestry wojskowej (o godz. 7.00), która w tym celu przemierzała ważniejsze arterie miasta. Z czasem zapełniały się one mieszkańcami zmierzającymi do katedry na nabożeństwo w intencji solenizanta, w której uczestniczyło licznie zgromadzone duchowieństwo z arcybiskupem Nowowiejskim na czele. Tego dnia większość ulic była odświętnie udekorowana – kamienice i witryny sklepów przyozdabiano biało-czerwonymi flagami, na balkonach i w oknach wisiały portrety Piłsudskiego¹⁵. Wieczorem gmachy użyteczności publicznej – m.in. Starostwa Płockiego, Magistratu, Komendy Policji Państwowej, Sądu Okręgowego i Teatru Miejskiego – były iluminowane¹⁶. Pod koniec lat 20. do przystrajania kamienic namawiał na łamach miejscowego dziennika prezydent miasta, Aleksander Albrecht¹⁷. Dużą wagę przywiązywano do obiektów znajdujących się wokół Placu Floriańskiego (obecnie Plac Obrońców Warszawy), gdzie w południe odbywały się główne uroczystości wojskowe¹⁸. Plac Floriański był jednym z reprezentacyjnych miejsc przedwojennego Płocka. Wytoczony na początku XIX w. miał w zamierzeniach pruskich zaborców stanowić centrum administracyjne miasta. Znajdował się przy nim m.in. gmach Starostwa Płockiego (dawna siedziba Kamery Pruskiej) oraz cerkiew prawosławna (Sobór Przemienienia). Ta ostatnia pełniła w latach 1919-1929 funkcję kościoła garnizonowego, w którym odprawiano nabożeństwa z okazji imienin Piłsudskiego. Pod koniec lat 20. budowla, symbol niewoli rosyjskiej, została rozebrana¹⁹, a funkcję kościoła garnizonowego przejęła – wzniesiona na początku XX w. przy ul. Ja-

11 W Płocku stacjonował 4. Pułk Strzelców Konnych Ziemi Łęczyckiej (od listopada 1921 r. do września 1939 r.) oraz 8. pułk artylerii lekkiej. Na temat wyżej wymienionych jednostek i ich dowódców zob.: T. Chrostowski, *Pułkownik Aleksander Batory (1884-1982). Dowódca 8 pułku artylerii lekkiej w Płocku w latach 1924-1929*, „Notatki Płockie” 1989, nr 1/138, s. 29-30; Z. Gnat-Wieteska, *4 Pułk Strzelców Konnych Ziemi Łęczyckiej*, Pułusk 1995.

12 *Obchód Imienin Pierwszego Marszałka Polski Józefa Piłsudskiego w Płocku*, „Express Płocki” 1927, nr 83 z 24 marca, s. 4.

13 Aleksander Dmochowski (1879-1938) – ksiądz, kustosz Muzeum Diecezjalnego w Płocku, znawca historii sztuki, malarz. Zob.: A.J. Papierowski, J. Stefański, *Płocczanie znani i nieznan*, Płock 2002, s. 121-122 (hasło: *Dmochowski Aleksander*).

14 *Obchody imieninowe w Płocku*, „Głos Mazowiecki” 1935, nr 66 z 19 marca, s. 1.

15 Zob. np.: *Do mieszkańców miasta Płocka!*, „Dziennik Płocki” 1931, nr 63 z 17 marca, s. 3.

16 Tamże; *Obchód Imienin Marszałka Piłsudskiego w Płocku*, „Głos Ziemi Płockiej” 1928, nr 49 z 19 marca, s. 3.

17 *Do Mieszkańców m. Płocka*, „Dziennik Płocki” 1930, nr 65 z 18 marca, s. 1. Aleksander Albrecht był prezydentem Płocka w latach 1929-1930. Zob.: J. Stefański, op. cit., s. 344 (hasło: *Prezydenci miasta*).

18 J. Stefański, op. cit., s. 438-439 (hasło: *Plac Obrońców Warszawy*).

19 Tamże, s. 48 (hasło: *Cerkiew*).

chowicza 4 – świątynia p.w. św. Stanisława Kostki, zwana popularnie „Stanisławówką”. 19 marca 1933 roku Plac Floriański przemianowano na Plac Marszałka Józefa Piłsudskiego²⁰.

Tego dnia miejscowa prasa codzienna zamieszczała obszernie artykuły poświęcone solenizantowi, jego roli w odzyskaniu niepodległości oraz obecnej sytuacji politycznej i społeczno-gospodarczej Polski²¹. Poeci mogli zmanifestować swoje poparcie dla Marszałka publikując na łamach gazet wiersze²². Zdarzało się (nie było to regułą), że na pierwszej kolumnie redakcyjne składały solenizantowi życzenia imiennowe; w 1931 roku płożczanie mogli przeczytać:

*Józefowi Piłsudskiemu
Pierwszemu Marszałkowi Polski
Niestrudzonemu Bohaterowi Walk
o Jej Wolność i Wielkość słowa czci
i hołdu, oraz życzenia długich lat
owocnej służby Ojczyźnie
składa Redakcja „Dziennika Płockiego”²³.*

O godz. 10.00 w intencji Piłsudskiego modlili się ewangelicy (w kościele poddominikańskim na Górkach), mariawici oraz społeczność żydowska²⁴. Ta ostatnia gromadziła się w nieistniejącej obecnie Wielkiej Synagodze przy ulicy Synagogałnej. Na modlitwie obecny był Zarząd i Rada Gminy Żydowskiej w Płocku, dyrekcja, nauczyciele i uczniowie Gimnazjum Koedukacyjnego B. Zylber, a także członkowie Gminy. W roku 1928 Dawid Eisenberg, profesor wspomnianego gimnazjum, wygłosił do zebranych – po hebrajsku i po polsku – przemówienie o Piłsudskim, zwracając uwagę na jego nieocenioną rolę w dążeniu do odzyskania niepodległości²⁵.

Główne nabożeństwo w obrządku rzymskokatolickim odprawiano o godz. 11.00 przed kościołem garnizonowym. Brali w nim udział: komendant i oficerowie garnizonu stacjonującego w Płocku, władze miejskie, przedstawiciele władz państwowych, organizacje społeczne, gospodarcze, oświatowe i kulturalne, a także licznie zgromadzeni mieszkańcy Płocka. Po obu stronach głównego ołtarza, przed którym w pierwszym rzędzie zasiadali członkowie miejscowych władz samorządowych oraz przedstawiciele władz centralnych, ustawiały się delegacje związków i stowarzyszeń ze sztandarami oraz reprezentanci szkół męskich i żeńskich. Po mszy św. aktualny komendant garnizonu odbierał raport, a następnie – wraz ze starostą i prezydentem miasta – przyjmował defiladę wojskową przed gmachem Starostwa. Brały w niej udział: 4. Pułk Strzel-

20 Komitet, *Płożczanie*, „Dziennik Płocki” 1933, nr 65 z 19 marca, s. 2.

21 Zob. m.in.: *Świetlista Gwiazda Geniuszu Marszałka*, „Dziennik Płocki” 1931, nr 65 z 19 marca, s. 2; Prof. Jan Mazur, *W dniu Wodza Narodu*, „Dziennik Płocki” 1933, nr 65 z 19 marca, s. 1.

22 Zob. m.in.: *Wodzowi Bezmiennego Legjonu*, „Głos Ziemi Płockiej” 1928, nr 49 z 19 marca, s. 1; Edward Stoński, *Brygadyer Piłsudski*, „Dziennik Płocki” 1929, nr 66 z 19 marca, s. 1. W 1933 r. „Dziennik Płocki” zamieścił *Bajkę o zabie autorstwa Józefa Piłsudskiego*. Józef Piłsudski, *Bajka o zabie* (11.XI.1926 r.), „Dziennik Płocki” 1933, nr 65 z 19 marca, s. 2-3.

23 „Dziennik Płocki” 1931, nr 65 z 19 marca, s. 1.

24 Komitet Obchodu Imienin Pierwszego Marszałka Polski Józefa Piłsudskiego, *Program Uroczystości Obchodu Imienin Marszałka Józefa Piłsudskiego*, „Głos Ziemi Płockiej” 1928, nr 49 z 19 marca, s. 1.

25 *Uroczysty Obchód Imienin Marszałka Piłsudskiego*, „Głos Ziemi Płockiej” 1928, nr 50 z 20 marca, s. 2; *Uroczystość 19 marca w Synagodze*, „Dziennik Płocki” 1931, nr 68 z 23 marca, s. 3. Dawid Eisenberg (?-1942) – hebranista, nauczyciel, działacz syjonistyczny. Zob. A.J. Papierowski, J. Stefański, op. cit., s. 15 (hasło: *Eisenberg Dawid*).

ców Konnych Ziemi Łęczyckiej²⁶, 8. pułk artylerii polowej, szkoła podoficerska 8. pułku artylerii polowej, oddział piechoty, a także oddziały Przystosobienia Wojskowego, m.in. z gimnazjum im. Władysława Jagiełły, „Małachowianki”, Szkoły Handlowej, Seminarium Nauczycielskiego Żeńskiego im. Z. Bukowieckiej i „Strzelca”²⁷. Defiladę zamykał pluton Policji Państwowej²⁸. Dzień imienin Piłsudskiego był jednocześnie świętem żołnierskim, podczas którego odbywały się pogadanki na temat solenizanta i walk o niepodległość kraju. W czasie pierwszego po wydarzeniach majowych obchodu, żołnierze otrzymali od dowództwa wikt o 50 proc. większy niż zwykle. W 1933 roku nastąpiło uroczyste odsłonięcie i poświęcenie tablicy pamiątkowej ufundowanej ku czci poległych Legionistów i Peowiaków z Mazowska Płockiego²⁹. Tablica została wmurowana we frontowej ścianie odwachu – dawnej wartowni carskiej na Placu Kanonicznym (obecnie Plac Gabriela Narutowicza).

Defilada na Placu Floriańskim kończyła się przed godz. 13.00. Kolejnym punktem obchodów były życzenia składane Piłsudskiemu przez władze miasta, przedstawiciele związków, organizacji i uczącej się młodzieży, a także mieszkańców Płocka, które w imieniu Marszałka przyjmował w godz. 13.00-15.00 starosta³⁰. W 1927 r. przedstawiciele Związku Legionistów i Związku Strzeleckiego udali się do Warszawy w celu wręczenia Marszałkowi księgi pamiątkowej z podpisami m.in. członków władz miasta i wspomnianych organizacji. W tym samym czasie na Placu Kanonicznym zorganizowano gry i zawody sportowe (m.in. biegi na przełaj i sztafety); innym razem na Placu Marszałka Józefa Piłsudskiego odbył się konkurs hippiczny (zawody konne oficerów i podoficerów garnizonu płockiego)³¹. W szkołach przygotowywano pogadanki i akademie dla uczniów, podczas których z referatami występowali nauczyciele i ich wychowankowie. Dzień imienin Piłsudskiego nie był dniem wolnym od pracy. Mimo to właściciele zakładów rzemieślniczych i sklepów zamykali je, aby masowo brać udział w obchodach. W 1928 roku kuratorium wydało zarządzenie, na mocy którego lekcje we wszystkich szkołach miały trwać do godz. 12.00. Zaznaczono jednocześnie, że uczniowie, którzy nie stawiają się na nich, a będą w tym czasie obecni na uroczystościach, zostaną usprawiedliwieni³².

Ostatnim punktem programu były akademie w Teatrze Miejskim (rozpoczynały się w godz. 20.00-20.15). W 1928 r. fasadę teatru – dawnego kościoła p.w. Św. Trójcy – przybrano girlandami z zieleni oraz różnobarwnymi lampkami elektrycznymi, które po zachodzie słońca podświetliły architektoniczne detale budowli. Jej wnętrze udekorowano festonem, którego zużyto – jak podaje prasa – 300 m³³. W 1927 roku scenę teatru przystrojono zielenią i biało-czerwonymi flagami; pośrodku umieszczono portret Pił-

26 Podczas przewrotu majowego w 1926 r. 4. Pułk Strzelców Konnych Ziemi Łęczyckiej poparł Józefa Piłsudskiego. Z. Gnat-Wieteska, op. cit., s. 17.

27 Zob. m.in.: *Obchód Imienin Pierwszego Marszałka Polski Józefa Piłsudskiego w Płocku*, „Express Płocki” 1927, nr 83 z 24 marca, s. 4; *Uroczysty Obchód Imienin Marszałka Piłsudskiego*, „Głos Ziemi Płockiej” 1928, nr 50 z 20 marca, s. 2.

28 W książce Z. Gnata-Wieteski zamieszczono dwie fotografie z 19 marca 1935 r., wykonane podczas obchodu imienin Józefa Piłsudskiego. Na jednej z nich widać płk. Mikołaja Zygmunta Więckiego, dowódcę 4. pułku Strzelców Konnych, przemawiającego do kawalerzystów na Placu Marszałka Józefa Piłsudskiego (zdjęcie wykonane „z lotu ptaka”); na drugiej płk Więckowski na tle pułku. Z. Gnat-Wieteska, op. cit., s. 21, 22 (zdjęcia nie są numerowane).

29 Komitet, *Płocznianie*, „Dziennik Płocki” 1933, nr 65 z 19 marca, s. 2.

30 *Oficjalna uroczystość Imienin Marszałka Piłsudskiego w Starostwie*, „Głos Ziemi Płockiej” 1928, nr 45 z 14 marca, s. 3.

31 *Program Obchodu Imienin Marszałka Józefa Piłsudskiego w Płocku*, „Dziennik Płocki” 1931, nr 65 z 19 marca, s. 3; *Z uroczystości imieninowych w Płocku*, „Głos Mazowiecki” 1935, nr 67 z 20 marca, s. 1.

32 *Obchód Imienin Marszałka Piłsudskiego*, „Głos Ziemi Płockiej” 1928, nr 45 z 14 marca, s. 3.

33 *Dekoracja teatru w dniu Imienin Marszałka Piłsudskiego*, „Głos Ziemi Płockiej” 1928, nr 48 z 17 marca, s. 3.

sudskiego w *kozuszk* i *maciejówce z orzełkiem*³⁴. Przy wizerunku Marszałka wartę zaciągnęła straż honorowa „Strzelców” ze sztandarami. Dwa lata później scenę przyozdobiono herbami Polski i Płocka oraz wszystkich województw ówczesnej Rzeczypospolitej. Tworzyły one krąg, pośrodku którego znajdował się ekran z podobizną Józefa Piłsudskiego. Nad kurtyną zainstalowano oświetlane przez reflektory inicjały solenizanta³⁵. Akademię rozpoczynały się odśpiewaniem hymnu państwowego przy akompaniamencie orkiestr wojskowych. Następnie zebrani mogli wysłuchać referatów na temat Piłsudskiego i jego działalności militarnej oraz niepodległościowej. W roku 1928 prof. Zygmunt Maciejowski³⁶ wygłosił przemówienie, podczas którego życie Piłsudskiego sparafrazował słowami wieszczki – „trudem trudów”³⁷. Dalej następowała część artystyczna. Chór uczniów Seminarium Męskiego, przy akompaniamencie orkiestr wojskowych, wykonał wiązanekę pieśni legionowych, a uczennice Seminarium Żeńskiego wygłosiły chóralną deklamację³⁸. Innym razem płocczanie obejrzeni przedstawienie teatralne w wykonaniu miejscowej trupy pt. *Serce Komendanta*. Jego bohaterem był ciężko chory oficer, uczestnik walk o niepodległość Polski, którego przed śmiercią odwiedził Komendant z legionistami³⁹.

W 1930 roku z inicjatywy Związku Legionistów i Związku Strzeleckiego zorganizowano po wieczornej akademii bankiet w ekskluzywnym Hotelu Angielskim, który zakończył się – ku uciesze zebranych – w późnych godzinach nocnych⁴⁰.

Jak już wspomniano, w 1927 roku obchody imienin Marszałka przeciągnęły się do niedzieli. W południe odbyła się akademie w Teatrze Miejskim; następnie komendant garnizonu – wraz z prezydentem miasta, starostą płockim i, specjalnie zaproszonym na tę okazję, starostą kutnowskim – przyjął defiladę wojskową na Placu Floriańskim; o godz. 16.00 zorganizowano dla mieszkańców zawody sportowe⁴¹.

Program obchodów imienin Marszałka Polski w Płocku nie odbiegał zbytnio od podobnych uroczystości organizowanych w innych ośrodkach miejskich. Dzień ów dawał możliwość zadumy nie tylko nad niezbyt odległą historią, związaną z dążeniami Polaków do odzyskania upragnionej wolności, ale także nad obecną sytuacją polityczną i społeczno-gospodarczą kraju. Był to także czas żywiołowego manifestowania poparcia zarówno dla osoby Piłsudskiego, jak i jego (i obozu rządzącego) polityki. Miejscowa prasa – i to prorzadowa – w różnym stopniu poświęcała łamy na informowanie czytelników o dniu imienin Józefa Piłsudskiego. Z obszernymi artykułami, wzbogaconymi niekiedy o fotografie Marszałka, kontrastowały krótkie informacje. W większości owe teksty nakłaniały płocczan do masowego, hucznego i radosnego uczestnictwa w obchodach. I dopiero w 1935 roku katolicki dziennik „Głos Mazowiecki” zamieścił na pierwszej kolumnie artykuł zatytułowany *Tak zw. 19-marcowe tańcówki*, w którym piętnował głośne zabawy podczas obchodów imienin Piłsudskiego, przypominając, że jest to czas Wielkiego Postu⁴².

34 *Obchód Imienin Pierwszego Marszałka Polski Józefa Piłsudskiego w Płocku*, „Express Płocki” 1927, nr 83 z 24 marca, s. 4.

35 *Obchód w dn. 19 b. m.*, „Dziennik Płocki” 1929, nr 68 z 21 marca, s. 3.

36 Zygmunt Maciejowski (1893-1939) – pedagog, nauczyciel, działacz polityczny i społeczny. Zob.: A.J. Papierowski, J. Stefański, op. cit., s. 373 (hasło: *Maciejowski Zygmunt*).

37 *Uroczysty Obchód Imienin Marszałka Piłsudskiego*, „Głos Ziemi Płockiej” 1928, nr 50 z 20 marca, s. 2.

38 *Program uroczystości*, „Dziennik Płocki” 1929, nr 66 z 19 marca, s. 1.

39 *Uroczystości ku czci Marszałka Piłsudskiego*, „Dziennik Płocki” 1930, nr 68 z 21 marca, s. 3.

40 Tamże.

41 *Obchód Imienin Pierwszego Marszałka Polski Józefa Piłsudskiego w Płocku*, „Express Płocki” 1927, nr 83 z 24 marca, s. 4.

42 *Tak zw. 19-marcowe tańcówki*, „Głos Mazowiecki” 1935, nr 67 z 20 marca, s. 1.

Po śmierci...

W 1936 roku dzień św. Józefa miał być obchodzony przez całe społeczeństwo w pełni skupienia i powagi⁴³. Zakazano organizowania hucznych uroczystości, za wyjątkiem akademii przeznaczonych dla młodzieży. 18 marca Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej wygłosił na Zamku Królewskim w Warszawie przemówienie z okazji imienin Piłsudskiego. Wystąpienie zostało zarejestrowane przez Polskie Radio, po czym tego samego dnia o godz. 19.00 wyemitowane we wszystkich rozgłośniach na terenie całego kraju. 19 marca nadano je trzykrotnie: o godz. 11.00, w południe i przed 20.00⁴⁴. Mieszkańcy grodu nad Wisłą wysłuchali je we własnych domach, bądź też zbierając się tłumnie przy głośnikach radiowych, zainstalowanych w różnych punktach miasta⁴⁵. W tym samym dniu Generalny Inspektor Sił Zbrojnych gen. Edward Śmigły-Rydz przemówił do żołnierzy tymi słowami (następnego dnia płocczanie mogli zapoznać się z pełnym tekstem rozkazu, który został opublikowany na pierwszej kolumnie „Kuriera Mazowieckiego”): (...) *Żołnierze! Państwo Polskie jest tworem Jego rąk, armia zaś to największa Jego miłość i duma! Nawzajem On był największą naszą miłością i dumą! Dał honor zwycięstwa naszym sztandarom, stworzył wielką wojenną tradycję, wznosił mocne podwaliny myśli i moralności wojskowej. Przez całe życie zmierzał z twardym uporem i płomienną namiętnością do wielkości Polski. (...)*⁴⁶. Dzień św. Józefa uczczono nabożeństwem żałobnym w katedrze za duszę Marszałka, akademiami szkolnymi i defiladą wojskową na Placu Marszałka Józefa Piłsudskiego, podczas której udekorowano wysokimi odznaczeniami wojskowymi oficerów i podoficerów 4. Pułku Strzelców Konnych i 8. pułku artylerii lekkiej oraz przyznano awanse wojskowe⁴⁷. Uroczystości żałobne odbyły się także w płockim zakładzie karnym, gdzie przy udziale więźniów i funkcjonariuszy więziennych odprawiono mszę św.⁴⁸ Lokalna prasa zamieszczała w tym dniu artykuły wspomnieniowe⁴⁹. W kolejnych latach – aż do wybuchu II wojny światowej – w dzień św. Józefa odbywały się nabożeństwa za spokój duszy Pierwszego Marszałka oraz liczne akademie⁵⁰.

W latach zniewolenia komunistycznego obchody ku czci Marszałka Polski były z wiadomych względów niemożliwe. Mimo to pamięć o Józefie Piłsudskim była obecna w świadomości przynajmniej części płocczan. Wyrazem tego było ufundowanie w 1988 roku tablicy pamiątkowej ku jego czci (w 70. rocznicę odzyskania przez Polskę niepodległości)⁵¹. Podczas uroczystego poświęcenia płyty w kruchcie katedry wzięły udział m.in. poczty sztandarowe 5. Lwowskiej Dywizji Piechoty AK. 18 sierpnia 1997 roku, podczas obchodów 77. rocznicy obrony Płocka w wojnie polsko-bolszewic-

43 Naczelny Komitet Uczczenia Pamięci Marszałka Józefa Piłsudskiego, *Odezwa Naczeln. Komit. Uczczenia Pamięci Marsz. Piłsudskiego*, „Kurier Mazowiecki” 1936, nr 64 z 18 marca, s. 1.

44 Tamże.

45 *Hołd Płocka Wielkiemu Imieniu Wodza Narodu Marszałka Józefa Piłsudskiego*, „Kurier Mazowiecki” 1936, nr 67 z 20 marca, s. 3.

46 Fragment rozkazu. Generalny Inspektor Sił Zbrojnych Śmigły-Rydz generał dywizji, *Rozkaz Wodza Naczelnego, Generała Śmigłego-Rydzia Do Sił Zbrojnych Rzplutej*, „Kurier Mazowiecki” 1936, nr 67 z 20 marca, s. 1.

47 Tamże; *Szkoły płockie w hołdzie Wielkiemu Marszałkowi*, „Kurier Mazowiecki” 1936, nr 68 z 21 marca, s. 3.

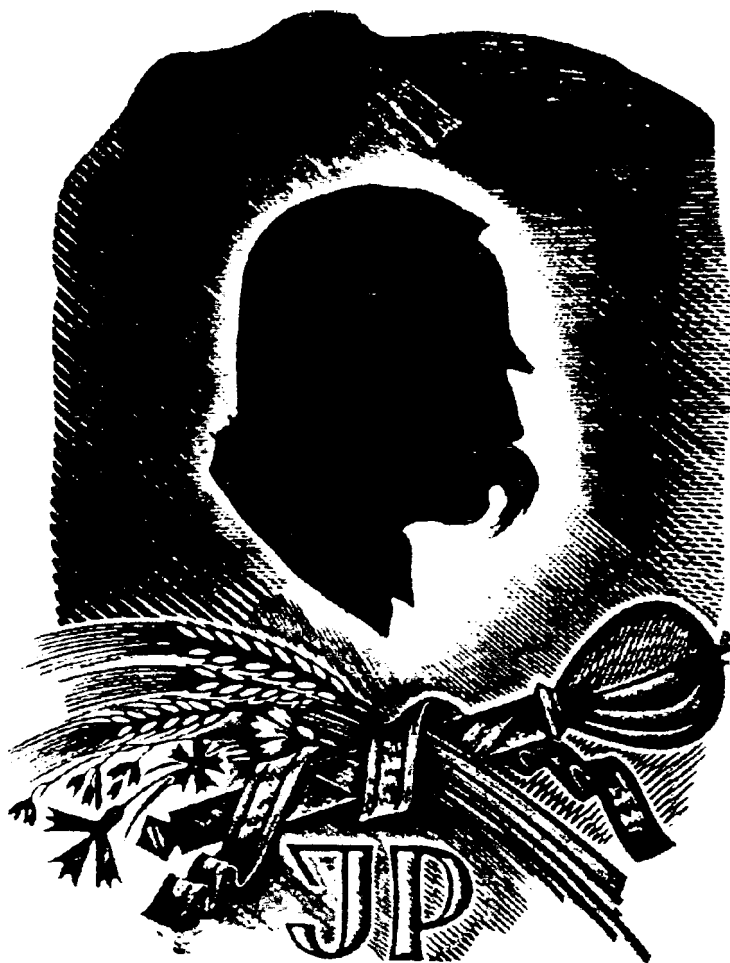
48 *Szkoły płockie w hołdzie Wielkiemu Marszałkowi*, „Kurier Mazowiecki” 1936, nr 68 z 21 marca, s. 3.

49 M.in.: L.T., *Dzień Wielkiego Skupienia*, „Kurier Mazowiecki” 1936, nr 66 z 19 marca, s. 1-2.

50 Zob. m.in.: *Nabożeństwa w dniu 19 marca*, „Głos Mazowiecki” 1937, nr 63 z 18 marca, s. 3; *W dniu imienin ś.p. Marsz. Piłsudskiego*, „Głos Mazowiecki” 1937, nr 66 z 21 marca, s. 1; *Dzień 19 marca w Płocku*, „Kurier Mazowiecki” 1938, nr 64 z 19 marca, s. 5.

51 M. Żulawnik, *Obchody świąt narodowych w Płocku 1980-1989*, [w:] *Święto Niepodległości – tradycja a współczesność* (materiały z konferencji naukowej, która odbyła się w Muzeum Niepodległości w Warszawie w dniu 5 listopada 2003 r.), pod red. A. Stawarza, Warszawa 2003, s. 102-103.

kiej, przed gmachem dawnego Starostwa Płockiego – w miejscu, gdzie podczas obchodów imieninowych komendant garnizonu przyjmował defiladę – stanął pomnik Józefa Piłsudskiego dłuta prof. Stanisława Stoniny, przedstawiającego Marszałka z wstęgą i gwiazdą orderu Virtuti Militari⁵².

52 Znajduje się on w miejscu, gdzie w 1945 r. wzniesiono pomnik Wdzięczności Armii Radzieckiej.